

Castells ile Kent Siyasetini Post-Temelci Siyaset Açısından Yeniden Düşünmek

Hatice Pehlevan, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

ORCID: 0000-0003-0510-3095

E-Posta: haticepehlevan@gmail.com

Özet

Kent kavramı özü itibariyle farklı disiplinlerin konusu olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Üretim ve tüketimin meydana geldiği, toplumsal örgütlenme ve işbölümü ile kolektif değerlerin üretildiği mekânlar olarak kentler önemli bir araştırma nesnesi haline gelmişlerdir. Sadece fiziki değil sembolik anlamlarıyla da mekânın ve insanın karşılıklı bir etkileşim halinde olmaları nedeniyle sürekli gelişen dinamik süreçlerden etkilenirler. Sanayileşme gibi kentleşme sürecini tetikleyen ve kenti sosyolojik, ekonomik ve siyasi açıdan belirleyen dinamikler kentin anlaşılma biçimine ışık tutar. Gelişmiş kapitalist toplumlarda oluşan kent kavramsallaştırması Neo- Marksist kent kuramcısı ve sosyolog Manuel Castells tarafından tarihsel koşullar içerisinde kapitalizmin getirdiği unsurlarla ele alınmıştır. Castells gerek kendisinden önceki kent sosyolojisi kuramlarına karşı yönelttiği eleştirilerle gerekse kendisine karşı yöneltilen eleştirilerle kent konusunu çatışmanın merkezi olarak yorumlanmasını sağlamıştır. Bu makalede öncelikle Manuel Castells'in kent kavramsallaştırması bağlamında gelişen siyasi, ekonomik ve ideolojik bir birim olarak kent anlayışları açıklanmaktadır. Ekonomik olarak kent, kapitalist üretim ilişkilerinin üretim araçları ve emek gücü çelişkilerini kapsar. Siyasi olarak kent devletin müdahalesi ve kentsel toplumsal hareketler arasındaki çatışmayı ifade eder. İdeolojik olarak kent ise ekonomik ve siyasi birimleri olarak kentlerin içinde buldukları kentsel krizlerin düşünsel boyutudur. Daha sonra ise Castells'in kent düşüncelerine yönelik eleştirilerden post-temelci siyaset anlayışına değinilmektedir. Castells'in kente dair düşüncelerindeki kentsel siyaset, bu çalışma açısından geliştirilmeye muhtaç görülmektedir. Kapitalist kent biçiminde siyasetin sınıf, tüketim, toplumsal hareket, kurumsal düzen gibi belirli temellerle sınırlandırılması açısından farklı siyasal olanaklar baskılanmıştır. Post-temelci siyasi düşünürler arasında yer alan Mouffe, Ranciere ve Badiou'nun siyasete yönelik düşünceleri, temelciliğe karşı post-temelci siyasetin olanaklarına yeni bir boyut katarak bu sınırlılık için alternatif olabilir. Post-temelci siyasi düşünceye göre göre siyasal olarak adlandırılan olayın sabit ve değişmez temelleri yoktur. Siyaset ve siyasal sürekli oluşum halinde olan, ontolojik olarak zayıf temeller üzerinde hareket ederler. Kentsel toplumsal hareketler geçerli bir siyasal vakalar olarak görülse de kapitalist kent örgütlenmesinin bu hareketlerin temelleri olarak yorumlanması post-temelci açıdan eksiktir. Bu çalışmada, Castells'in oldukça kapsamlı ve aydınlatıcı kent düşünceleri üzerinden post-temelci siyasete dayanarak siyasal açıdan kentin nasıl yorumlanabileceği üzerinde durulmaktadır. Kent siyasetinde siyasal olanı zayıf temellerde yorumlayarak farklı olanakları düşünmeyi teşvik etmek çalışmanın amacıdır. Bunun için post-temelci siyasal teori ile kent siyasetinin daha geniş ve kapsamlı bir şekilde ele alınabileceği öne sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Castells, Ranciere, Mouffe-Badiou, Kent Siyaseti, Post-Temelci Siyasal Düşünce.

Reconsidering Urban Politics with Castells from the Aspect of Post-Foundational Political Thought

Summary

The concept of urban is widely used inherently as an issue of different disciplines. Cities as spaces in which production and consumption emerges and collective values are produced, have become important research objects. Not only with their physical meaning but also with their symbolic contents, they are affected by emerging constant dynamics because of interaction between space and human. The dynamics which stimulates urbanisation process like industrialisation and designates urban in terms of sociological, economical and political, light the way for how urban is understood. The way of conceptualisation of urban in advanced capitalist urban was handled by Manuel Castells, who is one of neo-Marxist urban theorist and sociologist, in historical conditions that was brought by capitalist urban components like reproduction of labour or collective consumption. Castells contributed considering urban as a center of conflict by either criticising the urban sociology theorists before him or being criticised by others. In this article, firstly urban is explained as units of economical, political and ideological contexts that are developed in Castells's urban conceptualisation. As an economic unit urban includes contrasts in means of production and labour of capitalist production relationships. As a political unit of urban points out the conflicts between state intervention and urban social movements. As for ideological urban unit, it is the ideational context that reflects urban crisis which cities are in it. Secondly, post-foundational political thought is addressed from the critique to Castells. From the point of this study, Castells's urban politics needs to be developed by different political viewpoints. In capitalist urban forms, political is limited with particular foundations like class, consumption, social movements and this forecloses the different possibilities of political. Political considerations of theorist like Mouffe, Ranciere and Badiou who are among the post-foundational political theorist, may be alternating this limitations by adding new dimensions from post-foundational thought against foundationalism. According to post-foundational political thinking what is called 'political' have not any constant or stable foundations. Politics and political are moving consistently on ontologically weak foundations. Viewing capitalist urban organizations as the foundations of urban social movements is shortfall from the perspective of post-foundational political thought. The study focuses on how urban can be interpreted from the political aspects of post-foundational political thought over the Castells's comprehensive and enlightening urban considerations. By accepting political on the weak foundations in urban politics, promoting thinking about different political scopes is the aim of the study.

Keywords: Castells, Ranciere, Mouffe-Badiou, Urban Politics, Post-Foundational Political Thought.

Giriş

Sanayileşmenin toplumsal sonuçlarından belki de en önemlisi olan kentleşme, bireylerin yaşam biçimlerinde tıpkı makinelerle birlikte gelen “hızlı üretim” gibi, “hızlı bir akışa” neden olmuştur. Bireylerin yaşam biçimlerindeki bu hızlı akış mekân anlamında karşılığını kent birimlerinde bulmuştur. Bu nedenle hızla değişen dinamikler ekseninde kenti anlama ve kent gerçekliğiyle yüzleşme çabaları toplumsal bir gereklilik haline gelmiştir. Kent, mekânsal değişimle birlikte siyasal kırılmaların ve çatışma alanlarının merkezi olarak dönüşüm süreçlerini yansıtmakta ve bu süreçlerden etkilenmektedir. Bu nedenle toplumsal, siyasal, ekonomik ve ideolojik dönüşümlerin analizleri için kent, geri bildirimli bir birikim sağlar. Tarihsel dönüşüme ek olarak yakın zamanlarda kentleri anlamaya dönük çabaların arkasında farklı disiplinlerin ve sıkça vurgulanan söylemlerin kentlere merkezi bir önem atfetmesi yatmaktadır. “Şehir-devletlerden oluşan dünya” veya “kent çağı” olarak yaşanan dönemi ve dünyayı betimleme türleri bu önemin bir ifadesidir (Genç vd., 2021: 27). Kentlerde yaşayan insan sayısı kadar büyük kentlerin sayısının da artması farklı disiplinleri besleyerek bu artıştan kaynaklanan değişimin temeline kentsel dinamiklerin toplumsal, ekonomik, sosyolojik ve siyasal anlamlarını yerleştirmiştir. Dolayısıyla kent birimini tanımlama girişimleri de kente yaklaşımları etkilemektedir. Pek çok farklı bağlam ve tanımların kapsamlılığı bir yana bu çalışmada incelenecek olan Castells’in görüşlerinde kent “bir çerçeveden çok, sürekli bir akış içinde bulunan bir toplumsal pratik” (Castells, 1997: 123) ifadesinde kendini bulur. Castells kenti bu akış içerisinde sorgularken öncelikli olarak yapısal koşulları dikkate alır. Kente karşı durum tespitinden ziyade eleştirel bir bakış açısı sergilemesindeki neden ise kenti öncelikli olarak ortak tüketim mekânı olarak görmesinden kaynaklanır. Kendisinden önceki kuramcılarının ve özellikle Chicago Okulu araştırmacılarının nüfusla ve nüfusun artışı ve azalışıyla ilgilendiklerini ama kentin büyümesini engelleyen asıl önemli öğeler olan sınıf savaşı ve çağdaş kapitalizmin çelişkilerini görmezden geldiklerini öne sürmüştür (Keleş, 2015: 140). Kentle ilgili önemli yapıtlarından biri olan *Urban Question* (1977: vii) adlı kitabında, amacının yeni araştırma araçları geliştirmek ve geleneksel kategorilerin kent sorunlarını ele alış biçimini eleştirmek olduğunu ifade eder. Chicago Okulu’nun temel yaklaşımlarından biri olan kentin kendi toplumsal örgütlenme yollarını ve davranış biçimlerini ürettiği fikrine karşı çıkmış, kentsel olanın nasıl üretildiğini düşüncelerinin temeline yerleştirmiştir. Kentsel ekolojistlerin ürettiği kentleşme kavramının aslında bir mit olduğunu savunmuştur. Ona göre bu mit, liberal kapitalizmin toplumsal biçimlerini belirleyen modernliğin ideolojisi üzerine kurulmuştur (Güllüpinar, 2012: 13). İşlevsellik kuramında

kent sorunsalını ele alan sosyologlar daha çok toplumsal bütünleşme ve göçmenlerin kapitalist kente entegre edilmesi gereği üzerinde dururken, demografik ve coğrafi kuramdakiler toplumsal olarak çok anlamlı olmayan istatistikler kullanılmaktadır. Kent sosyolojisine eleştirel yaklaşmasını etkileyen düşünceler bir diğer açıdan, hem dönemindeki gelişmelerden hem de kendisinden önceki kuramların eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Kent sosyolojisi çalışmalarının sınırlı bir ampirizm taşıması, disiplindeki temel konu ve tartışmalardan ayrılması ve eski ve çoğunlukla BD ile ilgili konuların hakimiyetini sürdürmesi aşmaya çalıştığı konular arasındadır (Elliot, 1980: 151). Bu noktada Castells, kent olgusunun açıklanmasındaki yetersizliğe değinmiş ve kenti toplum tabanından hâkim sınıflar düzeyine farklı katmanlarla incelemiştir. Castells (1997: 19)'a göre üzerinde durulması gereken, kentsel altyapı politikalarının üretimini etkileyen toplumsal gruplar arasındaki iktidar ilişkileridir. Bu doğrultuda, toplumu dinamik bir unsur olarak ele alırken değişen tarihsel süreç içerisinde sınıf çelişkilerinin kent yapısı üzerindeki etkisinin göz ardı edilemeyeceği ifade edilebilir. Kent bir yanıyla toplumu etkilerken bir diğer yanıyla toplumdan etkilenen sosyal bir birimdir. Çıkar ve değerlerin çatışması bu birimin merkezinde yer alarak sosyal yapıyı etkiler.

Althusserci yapısalci perspektiften ve Lefebvre'in görüşlerinden eleştirel bir biçimde etkilenecek daha çok gelişmiş kapitalist toplumunda mekânın ve doğanın örgütlenmesinden kaynaklanan sorunlar olduğunu düşünmüş ve 1968 sonrası gelişen toplumsal hareketlerle bu sorunların dönüşümünü analiz etmiştir (Castells, 1997: 23). Castells tarihsel değişimler nedeniyle yeni bir kuramsal çerçevenin gerekli olduğunu öne sürmüştü ve siyasileşmiş bir kentsel sorun kuramıyla yeni bir bakış açısı geliştirmiştir. Öne sürdüğü kent kuramı kentsel siyasette Marksist kuramın etkisini incelemek adına önemli bir yer kaplar. Gottdiener, kentsel düşüncüyü daha etkin bir siyasal çizgiye (tam olarak Marksizm'in düşünce çizgisine) oturtmak için Lefebvre ve Castells'in görüşlerini karşılaştırmalı incelemektedir. 'Kentsel'in nasıl tanımlandığı konusunda yaşanan ayırım üzerinden kent siyaseti alanında farklı sonuçlara ulaşmayı amaçladığını söyleyen Gottdiener, farklı Marksist yorumlarla kentsel olanı geliştirerek, kentsel olanın nasıl anlaşılacağından hareketle tartışmaya katkı sağlar (Gottdiener, 2001). Bu çalışma ise kent siyaseti alanına 'siyasalın' nasıl tanımlanabileceği üzerinden bir katkı sunma dürtüsünden ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle öncelikle kent siyasetinde Castells'in yeri ve kenti anlamaya dönük düşünceleri ele alınacak ve Castells'a karşı geliştirilen eleştirilere yer verilecektir. Daha sonra post-temelci açıdan siyasal anlamaya dönük değerlendirmeler, siyasetin ifadesi ve kent siyasetindeki önemiyle

kentsel olanı ve siyasal olanı birleştirme gayesi sergilenecektir. Çalışma Castells'in görüşlerine karşıtlığa değil, paralelliklerden doğabilecek yeni bir bakış açısına yer ayırmaktadır. Post- temelci açıdan siyaset arayışının yeni bir boyut katabileceği varsayımından hareketle kent siyaseti post-temelci yaklaşımla geliştirilmiş olacaktır. Çalışmanın amacı kenti anlamaya dönük çabalara siyasal olanı dâhil etmek ve kent siyasetini post-temelci açıdan anlamaya, yorumlamaya ve geliştirmeye dair genel bir bakış açısı sunmaktır.

Castells'in Kent Sorunsalı

Castells'in kent sorunsalını anlamak, büyük oranda kentin sosyolojisinde bulunduğu konuma dayanır. Kendisinden önceki kent kuramlarının klasik esin kaynakları olan M. Weber ve G. Simmel'in sanayi devriminden sonraki kentsel dönüşüm düşüncelerinden ayrı düşmektedir. Benzer şekilde daha sonraki Chicago Okulu temsilcilerinden R. E. Park'ın kenti ekolojik bir mekanizma olarak ele almasından veya L. Wirth'in insan davranışlarında kentliliği incelemesinden farklı olarak Castells, Marksist ekol ve mekânın diyalektiği çizgisinde yer alır. Chicago Okulu, kentleri kırlardaki yaşam biçiminden ayıran, kente özgü örgütlenme ve yaşam biçimini vurgulayan bir yaklaşımla kentsel gelişmeyi doğal bir süreç olarak yorumlamıştır. Durum saptamaktan ibaret olan bu sınırlılık, kapitalizmin dışarıda bırakılmasından kaynaklanmıştır (Koç, 2009/2010: 43). Marksizm'in kentle ilgili yargılarının arkasında düşüncenin kendisi kadar geriye giden kentsel ilerleme tarihi vardır. Kentsel-mekân ile Marksizm'in tarihsel bağlantısı 1800'lü yıllarda sanayi kentlerinin gelişmesi ile ortaya çıkan hızlı bir kentleşme dalgasıyla açıklanmaktadır. Sanayi ve üretim odaklı büyük kentler ve bu kentlerin emek gücünü sağlayan çalışanlar arasındaki eşitsizlik ve adaletsizlikler kentsel sorunlara Marksist politik ekonomiden yaklaşılmaya yol açmıştır. Bir yandan kapitalist üretim çelişkileri diğer yandan artan kentsel sorunlar ile sınıfsal ilişkilerden doğan politik sorunlar kent alanına Marksist cepheden yaklaşmanın karmaşık nedenleri olarak görülmektedir. O dönemlerde Marx ve Engels ile sınırlı olan çalışmalar kapitalizmin kent ortamına etkileri ve sınıf bilinci konularıyla kent siyasetinin temellerini oluşturmuşlardır. Kentin diyalektiği içerisinde kente olumlu ve olumsuz yönleriyle yaklaşılması bir çelişki gibi görünse de kent mekânı değişim yaratmaya dönük potansiyelleri barındırır. Kente ilişkin Marksist okumaların başlamasına ışık tutan tarihsel arka plan içerisinde kentlerin kırla olan ilişkisi bakımından siyasaldır ve kapitalist üretim tarzının kentle ilişkisi sınıf mücadelesini etkilemektedir. Ancak Marksist kuramın bu düşünsel altyapısı 1960'lara gelinceye kadar kente Marksist açıdan yaklaşmayı olanaklı kılmamıştır. (Koç, 2009/2010: 43-45). Uzun yıllar süren sessizliğin sonunda 1960'lardaki politik hareketlenmeler

Marksizm'e yönelik sosyolojideki ilgiyi artırmış ve kentsel siyaseti açıklama düşünceleri bu gelişmelerden etkilenmiştir (Koyuncu, 2011: 44). Ekolün diğer önemli isimleri Henri Lefebvre ve David Harvey ile birlikte Marksist yaklaşımın kent teorisi temsilcileri olarak anılsalar da aralarında çeşitli anlaşmazlık ve farklılıklar ve birbirilerine karşı eleştiriler mevcuttur (Özdemir, 2019: 119-137). Castells ve Harvey'in ikisi de Lefebvre'in çalışmalarından etkilenmiş olsalar da farklı konular üzerinden bu etkiyi geliştirmişlerdir. Harvey, Lefebvre'in kapitalist kenti tamamen üretim biçimine bağımlı bir varlık olarak ele almasına karşı çıkarken Castells ise Lefebvre'in yeteri kadar güçlü bir Marksist bir kuram geliştiremediğini ve "mekânsal bir fetişizme" yöneldiğini öne sürer (Katznelson, 2019: 117). Castells'in alandaki en önemli katkısı, "yeniden üretim süreçlerinin yarattığı çelişkileri kentsel düzeyde sistematik ve ayrıntılı biçimde kavramsallaştırmasıdır." (Koç, 2009/2010: 46).

Castells'a göre mekânın inşa edilmiş biçimi kentleri anlamayı olanaklı kılar. Bu yorum aynı zamanda bizi kent siyasetinin açmazlarına ve siyasetin nasıl anlaşılması gerektiğine de götürmektedir. Genelde Marksist politik-ekonomik yaklaşımda, özelde ise Castells'in düşüncelerinde kentsel siyaseti arama girişiminde kent olgusu siyasal teorinin bir bileşeni olarak düşünülmektedir. Çünkü mekânı sadece fiziksel olarak verili, tarihsel olarak kurulmuş bir birim olarak değil, fiziksel, toplumsal, ekonomik ve siyasi süreçlerin karşılıklı etkileşim halinde olduğu bir organizma olarak ele almak düşünürün benimsediği temel noktalardan biridir. Marksist ekolün içinde ama ona karşı da eleştirel bir yaklaşım içinde olan Castells, kuramın yeni kentsel sorunları yeteri kadar ele alamadığını öne sürerek kendi kent anlayışını oluşturur. Toplumsal sınıflar, devrim, değişim, mücadele, çatışma ve siyaset gibi Marksist kavramları kentsel alana uyarlayarak kendi kent teorisinin temel unsurlarını açıklar: Kentler çatışan çıkarlar ve değerlerden toplumsal olarak üretilirler, hâkim çıkarların kurumsallaşması kentin anlamında, yapısında ve rolünde değişikliklere neden olur ki bu toplumsal hareketlenme ve taleplerin yükselmesini beraberinde getirir. Kentsel toplumsal hareketler olarak adlandırılan bu hareketlenmeler kentsel dönüşümü etkiler ve hâkim çıkarlarla sürekli çatışma halindedir. Sınıfsal ilişkiler ve sınıfsal mücadeleler kentsel çatışmaların merkezindedir ancak toplumsal değişimin tek kaynakları değildirler. Bunların dışında devletin rolü, toplumsal cinsiyet ilişkileri, etnik ve ulusal hareketler diğer toplumsal değişim kaynakları arasındadır (Castells, 1983: 291).

Kentsel toplumsal hareketlerin meydana geldiği bağlamda ekonomik faktörler ve teknolojik unsurların mekânın anlam ve biçimini oluşturmada

önemli olduğunu ifade eder. Deneysel yaklaştığı toplumsal hareketler ile kentleşme arasındaki ilişkiye dayanan araştırmasında pratikten yola çıkarak kent teorisini inşa eder. Bu yaklaşımda kent; fiziksel ve kültürel anlamlarıyla tarihi olarak inşa edilir ancak kentsel değişimin temel dayanağı kentin anlamı hakkında eski aktörler ve toplumsal sınıflar arasındaki çatışmadır. Kentsel anlam ise “belirli bir toplumda tarihsel aktörler arasındaki çatışmacı süreçlerle genel olarak kentlerdeki (ve işgücünün kentsel bölünmeleri arasındaki spesifik bir kente) bir amaç olarak atfedilen yapısal performanslar” olarak tanımlanır (Castells, 1983: 302-303). Kentlerdeki sosyal değişim anlamın da değişmesiyle sonuçlanır ve Paris, San Francisco, Latin Amerika ve Madrid şehirlerindeki kentsel toplumsal ayaklanmaları inceleyerek bu hareketlerin modern kentin anlamında nasıl kök saldığını gösterir (Katznelson, 2019: 155). Kentsel biçim; kentsel anlam ve kentsel işlevlerden oluşur. Kentsel işlevler ise “tarihsel olarak belirlenen kentsel anlam yoluyla her bir kente atfedilen amaçları yerine getirmede kurumsal anlamların açığa çıkarılan sistemleri” şeklinde ifade edilir. Nihayetinde zamanlara, toplumlara ve kültürlere göre önemleri değişebilecek olan somut materyaller ve soyut zihinsel algılardan meydana gelen kentsel biçim; “kentsel anlamın ve her zaman tarihsel aktörler arasındaki çatışmacı süreçlerle belirlenen kentsel anlamların (ve onların biçimlerinin) tarihsel üst üste gelişinin sembolik bir ifadesi” şeklindedir. Kentsel biçimler salt bir tekil bir anlamla değil, çatışmaya dayanan birbiriyle ilişkili anlamlardan oluşur. Kentsel anlam, kentsel işlevler ve kentsel biçim üzerindeki çatışmalar Castells’in teorisinin belkemiğini oluşturur (1983: 303). Bunun yanında kenti daha anlaşılır kılan unsurlar ise ekonomik, siyasal ve ideolojik yaklaşımlardır.

Ekonomik Birim Olarak Kent

Kentin ekonomik bir birim olarak ele alınması, Castells’in kenti anlama yaklaşımlarından biridir. Kente ekonomik yönden yaklaşımın temelinde, kapitalizmin kentler üzerindeki etkisi bulunmaktadır. Mekânın nasıl oluşturulduğu kenti anlamının bir yönü iken, diğer yönleri ideolojik, politik-yasal veya ekonomik olaylardır. Kent, bir bütün olarak ekonomik sistem düzeyinde, sistemi meydana getiren önemli bir parçadır. Üretim sektörleri ve mülkiyet ilişkilerinin karmaşık bir yapısını temsil eder. Kentin ekonomik bir birim olmasında üretim araçları ve emek gücü gibi iki önemli Marksist unsur bulunur. Üretim araçları, sermayenin akışı ve üretim kaynaklarını hesaba katarak üretimin farklı teknolojik düzenlemelerini ifade eder ki Castells’e göre bunlar “bölgesel sorunlardır.” Kentsel alanın doğrudan ilişkili olduğu emek gücü ise kentsel alanın iş piyasasıyla ve onun gündelik hayatı yeniden tek yapılı üretmesiyle açıklanır. Kent, iş gücünün yeniden

Üretim sürecinin ifadesidir ve kentsel alan bu süreçlerin açıkça gösteren birimlerin ifade edildiği bir araç olarak görülebilir (Castells, 1977: 235-236). Böylelikle ileri kapitalist toplumlarda kent baskın bir ekonomik ilevin etkisi altında, mekânsal bir birim olarak görülebilir. Ekonomik sürecin iki önemli bileşeni üretim araçları ve emek gücü teknolojik gelişmelerin merkezi olan kentlerde yoğunlamıtır. Dolayısıyla kapitalist krizin zmlenme noktasını kentler oluşturmaktadır. Bu durumda kentsel mekân sadece i piyasasıyla değil, ayrıca gündelik yaşam tarafından da sınırlandırılmış emek gücünün de meknıdır. Kapitalist toplumlarda kent mekânının ayırt edici niteliği ekonomik işlevlerinden kaynaklanmaktadır. Üretim ve dolaşımın alanı kent üstü bölgesel birimlerde düzenlenir ama birazdan değinilecek olan ortak tüketim kentsel mekânda belirleyicidir (engl, 2001). Devletin, ortak tüketim alanına müdahale etmesi ve sıkı bir kapitalist disiplin, gelimi kapitalist kentlerin ekonomik açıdan düzenlenmesi için gereklidir. (Castells, 1997: 50). Daha basit ifadeyle ortak tüketim kapitalist üretim tarzının devamını sağlamak için, temel yaşam koşullarını onlardan faydalananak kişilerin tüketimine sunma Şeklinde anlaşılabilir.

Marksist dnce doğrultusunda devletin hâkim sınıfın çıkarlarını koruduğunu ileri süren Castells, kapitalist toplumda pazarın toplumsal üstünlüğünü en açık Şekilde ulaşım örneğiyle göstermiştir. Yönetilenler grubunda barınma, çalışma, eğlenme, alışveriş yapma gibi genel yaşamsal faaliyetler mekânsal olarak yayılmış ve bu faaliyetlerin birbirinden ayrılması ulaşım araçlarına günlük bağımlılığı arttırmıştır. Toplu ulaşım ise özellikle çalışanlara evle i arasındaki günlük düzeni sağlayarak mekânsal ve zamansal bir düzen sağlamaktadır. Büyük kentlerin mekna bağlı hareketliliği bu nedenle büyük özel sektör kuruluşlarının gerekliliğine göre Őekillenir. Bireysel ihtiyaçlara cevap veren özel piyasa ve ortak ihtiyaçları karşılayan kamu sektörü dengesinde nüfusun çoğunluğu her ikisinden de faydalanır. Ancak ortak ulaşımın verdiği, rahatsızlık, sıklık, zorunlu zamanla ve kişisel güvenlik vermemesi insanların bundan kaçma ve sınırsız kişisel hareketlilik talebini doğurmaktadır. Böyle bir durumda yaratılmış bir "ihtiyaç" söz konusu olur. Pazar, bireyin bu ihtiyaını araba satışlarını destekleyerek gidermektedir. Kişisel zgrlk için araba dönemidir (Castells, 1997: 43-47) Bu ise kentin ekonomik bir birim olarak, kapitalist sistemin kendisini var etmesinin koşulu olduğuna ve ortak tüketim alanından yeni tüketim alanları doğurduğuna işaret eder. Dolaylı ücretin artması, teknolojik üretim yoğunlaşması ve toplumsallaşma sonucunda bireylerin yaşam koşulları nesnel olarak birbirine bağımlı hale gelmiştir. Gelişmiş kapitalizmde içsel olarak var olan geleneksel eşitsizlik konut koşulları, çalışma saatleri, sağlık,

eğitim gibi çeşitli ortak hizmetlere ulaşmayla ilgili olan toplumsal ayrımlarla ifade edilir. Bununla birlikte sınıf mücadelesi ile işçilerin daha iyi koşullarda olması onları belirli bir ortak tüketime dâhil etmektedir. İşçi sınıfı ailesinde ortak tüketim araçlarının artışı, üretimin kapitalist niteliği ve bu araçların yönetimi ile çelişki halindedir. Ancak bu tüketim araçlarının üretimi için yapılan yatırımların karı, sınıflar arası tarihsel ilişkilerden dolayı ortalama düzeyin altındadır (Castells, 1997).

Kentlerde sermaye baskısının yoğun olarak görülmesinin nedeni toplumsal eşitsizliklerdir. Bu durum şu şekilde açıklanır: Castells, konut konusunda ayrıcalıklı olanların sayısı fazla olduğunda, kentsel sorunlarda toplumsal eşitsizliğin daha geniş kapsamlı bir sorun oluşturduğunu ileri sürmektedir. Bu nedenle krizler ve sorunlar daha fazla somutluk kazanır ve değişik aktörler arasında ayrıştırılmaz. Sermayenin mantığının yalnızca işçi sınıfı üzerinde değil, tüm insanların gelişim olanakları üzerinde nasıl bir baskı yarattığı en kolay kentsel sorunlar düzeyinde görülebilmektedir (1997: 52). Yani, kentsel kriz sermaye tarafından belirlenmektedir ve sermaye ilişkileri toplumsal ilişkiler olarak görülmektedir. Kapitalizmin etkisini en fazla hissettirdiği 20. yy'ın ikinci yarısında devlet emeğin yeniden üretim maliyetini üstlenmiştir. Sağlık, eğitim, ulaşım ve konut gibi emeğin yeniden üretimine hizmet eden koşullar sermaye için karlı olmaması sebebiyle devletin sorumluluğundadır. Kısmen mevcut sorunların çözümüne yardımcı olsa da bu tutum, yeni sorunları da meydana getirmiştir. İşçi sınıfı mücadelesiyle devletin bu alanlarda yaptığı yatırımlar artsa da bu yatırımları yapmakta zorlandığında kentsel düzeyde, yeniden üretim alanında devletle kentsel hizmetleri kullananlar arasında yeni bir çatışma ortaya çıkmaktadır (şengül, 2001:17). Kentsel toplumsal hareketlerin örgütlenme türü bu bağlamda öncelikle işçi sınıfı ekonomik örgütlenmesine dayanan bir ekonomik protesto sürecidir (Castells, 1997: 167). İleri kapitalist toplumlarda işgücünün yeniden üretilmesiyle ilgili mekânı oluşturan ekonomik süreçler, bir bütün olarak toplumsal yapıyı imleyen kentsel pratiklerdir ve bunların kentnin siyasetiyle doğrudan ilişkisi vardır.

Siyasi Bir Birim Olarak Kent

Ortak tüketim, Castells'in üzerinde durduğu kent düşüncesinin önemli bir unsurudur. Castells'e göre kent sorunu özünde konut, eğitim, sağlık, ticaret, ulaşım, kültür gibi bütün toplumsal sınıfların günlük yaşamında bulunan ortak tüketim araçlarının örgütlenmesiyle ilgilidir. Gelişmiş kapitalizmde sermayenin ve üretim araçlarının yoğunlaşmasının bir getirisi olarak bu örgütlenme konusu, hem tüketimin giderek toplumsallaşmasını hem de

tüketim araçlarının üretim ve dağıtımındaki kapitalist görüş ile arasındaki temel çelişkiyi ifade eder. Halkın maddi koşullarını iyileştirme taleplerini dile getiren protestolar kapitalist sektörde krize neden olurlar. Bu nedenle devlet kente giderek daha çok müdahale etmektedir. Ancak devletin rolü burada hâkim sınıfların çıkarlarını koruma yönünde olduğu için, devlet kent sorunuyla gündelik yaşamda daha çok söz hakkına sahip olur ve kentsel kriz toplumsal hareketler yoluyla siyasileşir (Castells, 1997: 14).

Kentsel sorunların siyasileşmesi bir diğer açıdan devletin ortak tüketim alanların düzenlemesi ve planlamasıyla meydana gelir. Ortak tüketim ekonomik yönden değil, siyasi bir rekabet dâhilinde yer edinir ve kentsel olarak adlandırılan talepler iktidar sorunuyla güçlü bir şekilde ilişkilendirilir (Castells, 1997: 33). Böylelikle Castells'in kent sorununu sadece mekân bağlamından değil, siyasi gelişmelerle etkilenen ve siyasi olanı etkileyen bir birim olarak ele aldığı görülmektedir. Kentsel ilişkilerin ideolojik dönüşümünün yarattığı eşitsizlikler halkın bir hak elde etme talebini ve bu hakkı gerçekleştirmesini de etkilemektedir. Kentte egemen sınıfların yararlandıkları olanaklardan yararlanamayanlar da olacaktır. Bu nedenlerle ortaya çıkan toplumsal hareketler 'kentsel toplumsal hareketler' olarak dönüşmüştür. Castells, kentsel toplumsal hareketlerin çözümlenmesinin üzerinde önemle durmuştur. Bunlar genelde birçok farklı kentsel gruptan oluşur ama bütünüyle emek gücünün yeniden üretimiyle ilgilendikleri için işçi sınıfı örgütlemelerinin hâkimiyeti altına girme, bir diğer ifadeyle yeni bir tür sınıf politikası oluşturma eğilimindedirler. Bu nedenle kent, yaşam tarzlarından ziyade yeni tür politikaların merkezi olmaktadır (Urry, 1999: 25). Castells, sıradan yurttaşların kenti siyasi yönden nasıl biçimlendirdiğini tarihsel bağlamda ve çeşitlilik içinde araştırmaya çalışır. Kentsel mücadelelerin sınıf temelli olmaması, mekânsal olarak sadece kentte meydana gelmemesi, demokratik temele dayanmaları gibi ulaştığı sonuçlar mekânı toplumsal örgütlenmenin bir yansıması haline getirmektedir (Katznelson, 2019: 155). Bunun yanında çatışma nesnesi olarak kentsel problemlerin yer alması mekânın çatışma alanı olmasıyla açıklanan kent siyasetine ışık tutmaktadır.

Kent sorununun temelinde yer alan ortak tüketim araçlarının aksaması, sistemi tehlikeye sokar ve toplumsal hareketlere neden olur. Devletin bu alanlara müdahale etmesi, oluşabilecek toplumsal hareketleri engelleme ve sermaye sahiplerinin çıkarlarını korumayı ifade eder. Kapitalist toplumlarda sermayenin yoğunlaşması, yönetim birimlerinin merkezileşmesi ile birlikte meydana geldiği için dengesiz gelişme ve bölgesel eşitsizlikler ortaya çıkar. Bu eşitsizlik tekelci sermayenin büyük metropoliten alanlarda yoğunlaşmasına

yol açsa da üretim araçlarının eşit derecede toplumsallaşmasını beraberinde getirir. Bunun anlamı, iş gücünün yoğunlaşmasıdır. Kentlerin oluşmasının ve ortak tüketim araçlarının gelişimini sağlayan yapısal temel, iş gücünün yeniden üretim araçlarının veya tüketim araçlarının yoğunlaşmasına yol açmasıdır (Castells, 1997: 57-58). Üretim ve tüketim araçlarının toplumsallaşması bir araya gelince bir diğer deyişle, kamusal hizmetlerin günlük yaşamda farklı bir etki yaratma potansiyeli ortaya çıkınca, çatışma nesnesi olarak kentsel sorunların siyasi sorunlar haline gelmesi olanaklı hale gelir. Çünkü döngüsel bir süreç içerisinde, kentlere özgü bir düzeyde kolektif tüketim, emeğin yeniden üretilmesi için gereklidir ki kent mekânını ayrıcalıklı kılan ekonomik rolü ve tüketim ilişkileridir. Kent sistemi içerisinde parçaların birbirleriyle ilişkili olmasına, tüketim yoluyla işgücünün yeniden üretilmesine, belirli mekânsal birimler aracılığıyla yerine getirilmesine ve devletin siyasi süreçlerin bir sonucu olarak çok fazla sorumluluk almasına bağlı olarak işleyen bir sistemi meydana getirir. Kolektif tüketim toplumsallaştıkça kentsel sorunların siyasileşmesi bu sistemi meydana getiren parçalar arasındaki ilişkilerin bir yansımasıdır (Bal, 2020: 249-250).

Castells, kent mekânının planlı yapısının siyasi kontrolün bir aracı olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre kent planlamacıları “acil ekonomik ve siyasi çıkarlar nedeniyle saf dışı bırakılan uzmanlar” olarak kalmıştır. Planlamanın zayıf teknik işlevine rağmen devam etmesinin nedeni, planlamanın kentsel güç ilişkilerine dayanan toplumsal ve siyasi çıkarlarla çok yakından ilişkili olmasıdır (Castells, 1997). Dolayısıyla kentsel sorunlar, sınıfsal mücadeleleri içerdiği için de nihayetinde siyasi sorunlar haline gelir. Kentin anlamı, işlevleri ve sembolik ifadesi üzerindeki birbiriyle ilişkili çatışmalarda olduğu gibi planlama ve tasarımda da çatışmacı süreçler etkilidir ve bu süreçler toplumsal değişimin dinamosudur. Kentte yeni bir anlam üretildiğinde kentsel toplumsal değişim meydana gelir. Bu durum baskın sınıfın mevcut anlamı değiştirmesiyle, tahakküm altında olan sınıfın kısmi veya tam devrimle kentin anlamını değiştirmesiyle, toplumsal bir hareketin belirli bir mekânda kendi anlamını geliştirmesiyle veya kurumsal kentsel anlama ve hâkim sınıfın çıkarlarına karşı toplumsal bir seferberliğin yeni bir kentsel anlamı uygulamaya koymasıyla meydana gelebilir (Castells, 1983: 304-305).

İdeolojik Bir Birim Olarak Kent

İdeolojik bir birim olarak kent, kentin fiziksel, mimari özelliklerinin sınıfsal mücadeleleri yansıtmalarına ilişkindir ve belirli gruplar arasındaki çatışmaları kapsamı içerisine alır. Bunun en çarpıcı ifadesi “gökdelenlerin kâr etmek amacıyla yapılabildiği gibi teknoloji ve güven aracılığıyla kent üzerinde

paranın gücünü sembolize edebilir. Dahası bu dev binalar kapitalizmin yükselme döneminin katedralleridir.” şeklindedir (Castells, 1983: 103 aktaran Koyuncu, 2011: 44). Kapitalist ideolojinin temsilcisi olan dev yapılar, toplumsal ilişkilerin de bu yönde değiştiğini mekân ve toplum ilişkilerinden gösterir. Althusser’in devletin ideolojik ve baskı araçlarına paralel bir şekilde “kent mekânının planlı yapısı siyasal kontrolün bir aracıken anıtsal yapılar, meydanlar ve anıtlar ideolojik yapının taşıyıcılığı yapmaktadır.” (Şengül, 2001: 17).

Düşünce yapısında kentlerin oluşturduğu bir başka değişim ortak tüketim alanıyla ilgilidir. Ulaşımın kullanımıyla ilgili problemler genelleşirken bu iki ulaşım biçiminin toplumun farklı kesimleri tarafından kullanılması yeni bir ayrışmayı doğurur ve hem teknik hem de toplumsal anlamda bireysel olarak otomobil sahipliği ayrıcalıklı bir durum olarak ortaya çıkar. Bu durumu saçmalık olarak gören Castells, artan sıklığının giderek tehlike haline geldiğini, hava kirliliğinin en temel sorunu olduğunu ve trafik kazalarının “zorunlu bir şiddet” olarak kabul edilmesini eleştirir (Castells, 1997: 47).

Castells, kent düşüncesini ideolojiyle birlikte geliştirir. Çünkü kent, “yaratılmış bir çevre olarak sadece devletin ve girişimcilerin etkinlikleriyle değil, aynı zamanda bu girişimlere direnen kentsel sosyal grupların eylem ve düşünceleriyle de şekillenmektedir (Güllüpınar, 2013: 75). Kentsel toplumsal hareketler olarak nitelendirdiği toplumsal hareketleri, Paris örneğinde bir dizi inceleme yaptığı araştırmaya dayandırır. Bu araştırmanın sonucuna göre kentsel toplumsal hareketler, ideolojik bir örgütlenme etrafında yapılanmış ve öğrencilerden çevre sorununa büyük önem veren bir yaklaşımdan destek almıştır (Castells, 1997: 168). Castells’e göre kentsel toplumsal hareketler “ideolojik kentsel hareketler” olarak görülmektedir. Çünkü kentsel sorunları radikal bir şekilde sorgulayan kentsel toplumsal hareketler ideolojik yönden devleti ve gündelik yaşamı da sorgulamaya yönelmiştir. Kentsel ayaklanmalar ile bu sorgulamalar arasında sürekli bir etkileşim vardır. Ortak tüketim devlet tarafından kentsele özgü bir şekilde yönlendirildiği sürece, kentsel hareketler günlük yaşamımızın toplumsal yönetimini sorgulamaya yönelecektir (Castells, 1977: 377).

İdeolojik bir birim olarak kentin toplumdaki rolünün nasıl açıklanabileceği, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki ekolojik hareket üzerine yaptığı derin bir incelemesiyle örneklendirilebilir. Çalışmasında (1997) Kaliforniya Üniversitesi’nde boş bir arazinin parka dönüşmesini isteyen öğrenci hareketlerine değinmiştir. Richard Nixon başkanlığı dönemindeki bu olay polis

baskısı ve park işgal edilmesiyle sonlanmıştır. Başkan Nixon ise, her ne kadar doğaya dönmeye söz verse de bu sözün arkasında olanları susturmaktadır. Bu sorunlara değinen Castells, bu olayların Amerikan gençliğinin çoğunu harekete geçirecek güce sahip olduğunu hareketin hem siyasi kurumlardan hem de mali çevreden destek aldığını iddia etmiştir. Castells, gelişen kentsel koşullara göre çevre bilincinin muhafazakâr elitlerden sol kanat hareketlere kadar farklı ideolojilerde geliştiğini ve bu ideolojilerin bir arada oluşuna dikkat çeker. Ayrıca ABD'deki çevrebilim hareketleri araştırmasına göre sadece işçi sınıfının değil, orta sınıfın da bu hareketlere dâhil olduğunu, ama yine de hareketlerin yönünün sol kanat olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre "Çevre hareketi ile doğaya dönüş düşüncesi, sanayileşmeyi ve bilimi reddediş bu iki alanın birleştirilmesiyle gerçek bir devrimci ütopyayı temsil etmektedir." Sanayi sonrası toplumu kabul etmemek bir isyanının işaretidir ve yapılması gereken şey, insanlığın doğal meyvelerinin toplanmasını savunan bir ideolojinin kabul görmesidir. Bu çevre konusunun öğrenci hareketi içinde biçimlendirilen idealist sol kanat yönüdür (1997: 208).

Kapitalist düşünce Castells'e göre ideolojik bir yanılısama ile çevre hareketine müdahalede bulunmaktadır. Castells, ABD çevre hareketi çalışmasında çevre kirliliğine yol açmaları nedeniyle protesto hareketlerine sebebiyet veren büyük firmaların, sözde bu kirliliği engellemek için mali destek sağladığına ama herhangi bir önlem almadıklarına değinmiştir (Castells, 1997). İdeolojik bir yönlendirmeyle çevre hareketlerinin etkisi azaltılmaya ve halkın gücü engellenmeye çalışılmıştır. Kentsel hareketler sınıf temelli olunca, kent planlaması da bu yönde ve azınlıklara dezavantajlar getirecek şekilde yürütülmektedir. Kentsel toplumsal hareketlerin statükoda bir değişiklik yaratması tek başına belirli bir sınıfsal çizgiye değil, çeşitli sınıfsal hareketlerin bir araya gelmesine bağlıdır. Diğer türlü bu tür hareketler reforma yol açmaktan ziyade hâkim yapıları eklemenecektir. Kentsel hareketlerin siyasi önemi sosyal sınıfların üzerindeki etkilerinin somut durumlarla ilişkilendirilmesine bağlıdır (Şengül, 2001: 18). Nihayetinde kentsel kriz, ekoloji sorununun temelinde yer alan üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkinin ortaya çıkardığı daha geniş ve ideolojik bir özel kriz biçimidir (Castells, 1997: 15).

Eleştiriler Bağlamından Post-Temelci Siyasete

Genelde Marksist kent kuramına yapılan eleştiriler ile Castells'in düşüncelerine yönelik eleştirileri bir dereceye kadar eş değer kabul etmek mümkündür. Kente yönelik post-modern imgelemler kenti toplumsal bir kurum, kültürel bir olgu, sembolik bir içerik, araçsal bir yaşam dünyası gibi

farklı bağlamlara oturtarak Marksist kurama karşı alternatifler geliştirmiştir. Kenti farklı bir açıdan anlamaya dönük bu yaklaşımlar dinamik, farklılıkların bir araya geldiği, değişim ve etkileşimin olduğu ve post-modern mekân olarak kavramsallaştırmışlardır. Coğrafya üzerinden Marksizm'in güncellenmesi ve kapitalizmin ilerleme çizgisinde yeniden kuramlaştırılması gereklilikleri üzerinde duran Soja, post-modern tahayyüllerin bir örneğini sunar (Özdemir, 2019: 143).

Castells'a karşı yapılan eleştirilerin kısa bir özeti, eleştirilerden doğan yeni bir siyaset anlayışına kaynaklık edebilir. Bu bağlamda, Marksizm'in devlete olan yaklaşımı çerçevesinde Castells'in devlet nosyonuna baskın bir rol vermesi, kolektif tüketimin her zaman olumsuz olmayabileceği ve ülke veya kent bazında değişiklik gösterebileceği, kenti kolektif tüketimle, işgücünün yeniden üretilmesiyle sınırlamanın mümkün olmaması ve üretim ve tüketimin ayrı değil, birbiriyle ilişkili olduğu gibi eleştiriler Castells'in düşüncelerinin hem dikkat çekici olduğunun hem de geliştirilmeye açık boşluklar bulunduğunun ifadesidir (Bıçkı, 2006: 121-127). Kentsel toplumsal hareketleri vaka bazlı incelediği *The City and the Grassroots* (1977) adlı kitabında Castells bu hareketlenmelerde mekânın önemine dair ikna edici ve çığır açan iddialarda bulunmuştur. Miller (2006) 'a göre bu çalışma kentsel politik ekonomiye oldukça büyük bir katkı sunsa da muhafazakâr banliyö hareketlerini ve onların neo-liberal siyasetle ilişkilerini hesaba katmadığı için eksiklikler barındırmaktadır. Elliot (1980) ise Castells'in *Urban Question* adlı kitabında yeni bir iddiada bulunmadığını ve kitaptaki düşüncelerin daha önceden farklı yazarlar tarafından dile getirildiğini iddia eder. Kapitalizmin mantığı ve tarihsel kurallara sıklıkla başvurulsa da bunların varlığına dair okuyucuyu ikna edemez. Kent sosyolojisine doğrudan bir etkisi olmasa da Castells'in daha önce ihmal edilen konuları tartışmaya açması, kentleri çalışmak için merak ve isteği harekete geçirmesi gibi eleştirel yönlerden katkı sağladığı dikkat çekmektedir.

Kendi düşünce dünyasında yaşadığı değişim ve dönüşümler neticesinde Castells'in içinde olduğu politik-ekonomik yaklaşımın karşı çıktığı tarihselliği savunması ve Lefebvre'in eleştirdiği düşünceleriyle aynı çizgiye düşmesi kapsamlı eleştirilere açık olduğu diğer konular arasındadır. Son olarak Marksist kuramın, mekânsal dönüşümleri ekonomik sistemin karakteriyle sınırlaması, kentte kültürel bağlamların dışlanması sebebiyle yerelliğin baskılaması ve farklı mekân ve zamanlarda geçerli olamayabileceği düşüncesi eleştirel yaklaşımlarda önemli düşüncelerdir. Nitekim bu sınırlamaları aşmak için Weberci yaklaşımın kente uygulanmasının daha doğru olabileceği iddiası

ileri sürülmüştür. Weber'in ideal tipi tüm zamanlar ve mekânlar için geçerli olmadığı gibi ideal kent tipi de belirli bir döneme ve özgül bir coğrafyaya eğilir (Bıçkı, 2006: 127). Dolayısıyla karmaşık sosyal süreçleri açıklamak için Weberci yaklaşım önerisi geçerli olsa da bu öneri siyasal olanı soyutladığı için eksiktir.

Öne sürdüğü yaklaşımların yarattığı tartışmalarda, ortak tüketim konularına yönelik pek çok yanıtın olduğu, örneğin bunların ABD ve Britanya'da zengin alanlarda çok daha düşük konut yoğunluğunu sürdürme yoluyla belirgin mekânsal eşitsizliklere yol açmış olduğu öne sürülmüştür. Özellikle konut sorununun kolektif biçimde sağlanmak zorunda olmadığını, bunların özelleştirilebileceğini ve kente bağlı olmadan nüfusun bulunduğu yerde de verilebileceği iddia edilmiştir. Bu da kent sosyolojisini değil, kamusal – özel ayrımında yeni bir hizmetler sosyolojisini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca kentler sadece tüketim ilişkilerinden değil, değişen üretim ilişkilerinden de etkilenmektedir (Urry, 1999: 25- 26).

Bir başka açıdan ise kentsel siyaset, devlet müdahaleleri ve bu müdahalelere karşı yapılan mücadelelerle sınırlanmıştır. Castells'in kent sorunundan yola çıkarak öne sürdüğü düşünceler kent siyasetini sınıfsal bağlamlara ve ekonomik çelişkilere indirgediği için yetersizdir. Merrifield bu konuda "en büyük eksikliğin kentsel olanın pasif, sermayenin yağmaladığı bir mekân olarak değil, yeniden üretimin mekânsal yorumlaması olduğunu" belirterek kent düşüncelerinde siyasi ve mekânsal olarak bastırılan kentsele vurgu yapar (2017: 15-16). Sermayenin birikim alanı ve aynı zamanda politik özne olan kenti Castells çizgisinde yeniden üretim ve kolektif tüketimin toplumsallaşması yönünde siyasileştirmek yeterli gelmemektedir. Bu nedenle siyasi alanla kentsel olanı özdeşleştirmek, hem kentsel olanın hem de siyasal olanın gelişmesini sağlar. Kentsel toplumsal hareketlerin kentsel siyasi hareketlere dönüşmesi etkisi ve kapsamı daha fazla yeni bir kentsel anlamın ortaya çıktığını gösterir (Merrifield, 2017). Zira Stoker (1998) da kent siyasetinde sivil toplum ışığında yeni türden kentsel hareketlere ihtiyaç olduğunu ve kentlerin siyasetinin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ifade eder. Bu değerlendirme toplumun iktidarını, kentsel protesto ve toplumsal hareketleri ve yönetsel düzeydeki sosyal ve ekonomik eğilimleri içine alır. İktidar, belirli sınıfın doğrudan hâkimiyetiyle değil, toplumsal kontrolün nasıl işlediğiyle açıklanır.

Castells, kent sorununun sosyolojik analizinin merkezinde kent siyasetinin bulunduğunu teslim eder ancak kent siyasetini sınıf mücadelesi olarak

adlandırmak ve devlet aygıtlarının müdahalesiyle siyasal mücadelelerin meydana gelebileceğini öne sürmek sınırlı bir siyaset anlayışını gösterir. Belirli koşullara, devlet ve sınıf ayrımına dayanarak siyaseti açıklamak belirli bir temelde sınırlı bir siyaset anlayışıdır. Kentsel sorunların siyasal sorunlara dönüştüğü şüphesiz doğrudur fakat kent siyasetinin toplumsal analizlerden ve kapitalist toplumların tarihsel gelişimlerden kaynakladığını düşünmek post-temelci açıdan eksiktir (Castells, 1977: 244-245).

Castells' e göre 'siyasal' bir toplumu oluşturan farklı durumlar arasındaki çelişkiler ve bölünmeleri toplumun nasıl ele aldığını ifade eder ve hâkim sınıfların çıkarlarını garanti altına alan yapısal kuralları yansıtır. 'Siyaset' ise iktidar ilişkilerinin bir sistemine işaret eder ve iktidar kavramının teorik yörüngesi sınıf ilişkileridir. Bir diğer ifadeyle işgücünün yeniden üretiminin toplumsal koşulları ve mekânsal düzenlemesinde bulunan devlet aygıtları (kentsel planlama politikaları) ile siyasal mücadeleleri içine alan sınıfsal mücadeleler (kentsel toplumsal hareketler) arasında konumlandırılan kent siyasetinden söz etmek mümkündür (Castells, 1977: 260-261). Kent siyasetini teorik olarak sınırlandıran yaklaşımlar, kolektif yeniden üretimi sağlayan toplumsal oluşumlara planlamanın, siyasi müdahalesi ile iktidar ilişkilerinde dönüşümü hedefleyen kentsel aktör ve diğer sosyal pratiklerden kaynaklanan kentsel toplumsal hareketler kent siyasetine dâhil edilerek kısıtlamalar aşmaya çalışılır. Kent siyaseti ise bu temellere dayalı açıklamalarla belirli sınırlar içerisinde tasavvur edilir. Bu sınırlamaları aşmak için post-temelci düşüncenin siyasete uyarlanması, görüşlerin zenginliğini sağlar.

Post-temelci Siyasal Düşünce

Toplumsal ve siyasal teoride temelcilik, toplumun veya siyasetin dışında kalan, değişikliklerden etkilenmeyen ilkelerin toplumu ve siyaseti kurduğunu ifade eder (Marchart, 2007: 11). Felsefi bir terim olan post-temelcilik ise belirli bir temele veya yapıya tam olarak karşıt olmaktan ziyade, temelin ontolojik zayıflığı üzerinde duran bir düşünce biçimidir. Temelin ontolojik zayıflığı nihayetinde dayanacak bir temelin olmadığını ve mevcut temellerin sürekli değişebileceğini ve istikrarsızlığını ifade eder. Siyaset ile siyasal arasında bir ayrım yaparak siyasal bir farklılık olarak adlandırılan bu yaklaşım, siyaset teorisinde Carl Schmitt'e kadar geri götürülebilir. Daha sonra Alain Badiou, Chantal Mouffe, Jacques Ranciere gibi farklı düşünürler bu düşüncüyü siyaset felsefesine dayalı açıklayarak siyaseti sınırlama ve temellere dayandırma girişimlerinden kurtarma çabası göstermişlerdir. Toplumu meydana getiren bir temelin olmaması ontolojik olarak siyasalı meydana getiren bir

temelin olmamasını ve geçici temellerin nedensellikten kopuşuna işaret eden olumsuzluğu ifade eder. Siyasal olan, toplumu tamamlayıcı bir işleve sahiptir ama kurulduğu anda geri çekilir. Bu nedenle toplum her zaman siyasal bir temel arayışındadır. Geleneksel siyaset pratiklerin dışı vurumu olan ve ontik düzeyi temsil eden siyaset de varılacak nihai bir son olmadığı için değişimlere açık ve olumsal bir düzeyin görünümüne göre şekil alır (Marchart, 2007). Örneğin, Mouffe, Heidegger'in görüşlerindeki ontolojik ve ontik ayırımından beslenerek siyasal olanın ontolojik yönünü vurgular. Felsefi ve pratik düzeyde bir kurama dayalı olarak siyasal olan çatışma ve antagonizmaya bağlıdır (Castells üretim araçları sahipliğine yönelik çatışmayı temelci bir açıdan ele alır). Siyasal kavramak, siyasal sorunların uzmanların çözebileceği teknik sorunlardan ziyade, uzlaşmaz alternatifler arasında karar vermenin bir biçimi içerdiğini kabul etmektir. Siyaset ise "insanların siyasalın sebep olduğu çatışmalar bağlamında, birlikte yaşamalarını sağlayan pratikler ve kurumlar ve söylemler kümesinin yarattığı bir düzen" şeklinde tanımlanmaktadır (Mouffe, 2018: 16). Siyasetin amacı belirli bir düzen kurmak ve insanları bir arada toplamakla ilgili uzlaşmayı yaratmaktır ki siyasal olan her zaman nihai bir uzlaşının mümkün olmadığını doğrular. Demokratik siyasetin temelinde bulunan antagonizma farklılıkları temel alır. 'Biz ve onlar' gibi bir ayırma bu ayrılma 'dost ve düşman' ilişkisiyle tanımlanır. Şu haliyle siyasal olan bu ayrımı besleyen her türlü kentsel konudan meydana gelebilir. Öteki, mevcut kimliği tehdit edendir ancak aynı zamanda mevcut kimliği siyasi olarak da var eder. Dolayısıyla bu tür bir ayırım, özcü yaklaşımlara, temellendirmelere karşı siyasalın çatışmacı yönüne vurgu yaparak bu çatışmaların yönetilebildiği, ötekini yok etmeyi değil onunla ilişkisini çatışmayı yok saymadan sürdürebildiği çoğulcu demokrasi anlayışını besler (Mouffe, 1995). Siyasal olanı besleyen insanların birlikte yaşamalarını sağlayan, insan ilişkilerine içkin antagonizmanın etkisizleştirilmesi değil, meşru düşmanlar olarak ötekinin kabul edilmesi, yani düşmanın hesaba katılmasıdır. Yok edici olmayan bu karşılaşma, Mouffe'un ifadesiyle antagonizmadan agonizmaya geçiş, demokrasinin koşuludur. Ancak bu mutlak bir temellendirme değil, çoğulluğun ve çatışmanın değişim yaratma potansiyelini kabul etmektedir. Toplumsal düzen post-temelci açıdan yorumlandığında özcü yaklaşımların toplumsal düzende diğer olasılıkları dışarıda bırakma girişimleri etkisiz kalır. Doğal düzeni meydana getiren rasyonel bir zeminin olmaması, her zaman karşıt bir hegemonik pratiği olasılık dâhilinde tutar (Mouffe, 2019: 97-103).

Ranciere'e göre siyasal olan hükmetme süreci ile eşitlik iddialarını test edebilecek pratiklerin bir araya gelmesidir. Bir diğer ifadeyle siyasal olan toplumsal gerçekliği yeniden düzenler ve sesi duyulmayanların sesini duyurur.

Siyaset ise yönetme ve iktidar pratiklerinin dışındaki bir anlamla, seslerini duyurmaya çalışanların kurduğu bir sahne ortamıdır. Yani siyaset çatışmanın dışı vurumu olarak kendi edimini gerçekleştirirken mevcut düzenin dışına çıkarak düzene bir müdahalede bulunur (Ranciere, 2007). Siyasal olan toplumsal rızayı üreten, yerlerin işlevlerini ve payı olanları belirleyen yönetme pratiği ile herkesin eşit olduğu varsayımının doğrulamaya dönük pratiklerin bir araya gelmesi özgürleşmeci siyaset anlayışını doğurur. Yasalar ve politikalar bu tür siyaset anlayışının kısıtlayan sahnelerdir. Dolayısıyla gerçek siyasal sahnenin meydana gelmesi için varsayımların değiştirilmesi gerekir. Çünkü yasal olarak herkes eşit olsa da fiili olarak bu eşitlik yaşanmaz. Bu nedenle siyasal olan bu çelişkiyi sergilemeye dönük eylemlerdir ve siyaset ilkesel bir kurucu dayanağa sahip değildir. Özgürleşme süreci heterojenlikten beslenir; işçiler, kadınlar, siyahiler veya diğer toplumsal gruplar bu eşitliği sergileyenler olabilir. Siyasi öznelleşme bu gruplar arasında sınıfsal çizgilerle değil, özdeşleşme yoluyla gerçekleşir (Ranciere, 1992). Siyaset sadece toplumun düzenlenmesi değil, eylemin paradoksal bir biçimdir, gerçek siyaset öznenin karşıt düzende kopukluk yaratmasıyla meydana gelir. Mekânların dönüştürülebilmesi, işlevlerini ve özneleri açığa çıkarabilmesi siyasetin gerçek mekânları yaratma gücünü temsil eder. Yani siyaset mekânları ve yerleri dönüştürürken kaçınılmaz olarak uyumsuzluğa dayanır. Uyumsuzluk mekânların bölümüyle, toplumda sağlanan paylaşım ile bireyler arasındaki mesafenin dışavurumudur ve siyasetin özünde bu uyumsuzluk yatar (Ranciere, 2001).

Son olarak Badiou'nun düşüncelerine kısaca değinmek gerekmektedir. Badiou siyasi süreci nesnellikten ayrılma süreci olarak yorumlamaktadır. Bu nesnellik tanımlanabilir bir adı olanları niteler. Ayrılma süreci ise tanımlanabilir olmayan adların veya kümelerin bölünmesidir (Badiou, 2011: 81). Siyasi alan bu 'olaydır' ve olay düzeni kesintiye uğratar. Objektif ve evrensel kurallardan ayrı olarak onun siyaset anlayışında belirli bir grup veya sınıfla temsil edilemeyen, düzenin dönüşümüne yönelik söylemler, düşünceler ve eylemlerdir. Özgürleştirici siyaset "herkesin kaçınılmaz olarak ait olduğu durumun içinden, öngörülemez, ele geçirilemez şekilde ortaya çıkan ve bir kopuşu işaret eden 'olay'la can bulmaktadır." (Saç, 2023: 436). Daha geniş bir anlamda siyasallaşma alternatif bir oluş düzenini, birden fazla olasılığı, yeni mümkünlerin yaratılmasını ifade eder. Siyasi düşünce birbirine karşıt durumlarda düşünce ve eylemin pratik sonuçlarına bağlı olarak çatışmanın tanınmasıyla yürütülür (Badiou ve Hallward, 1998: 118-121). Badiou'nun siyaset düşüncesi siyasetin özündeki hakikat felsefesine dayanarak evrensel bir izlek sunar ancak hakikat kendi koşullarında tekil

olduğu için yerleşik düzenden kopuş anlamına da gelebilir. Özgürleştirici siyaset siyasal alanın imkânlarını sınırları belirlenmiş alandan çıkararak olanaklı hale getirir (Saç, 2023: 441). Bu durumu yaratan da toplumsal ve siyasal alanda bulunan boşluklar, yani güçlü temellerin olmayışıdır. Çünkü siyaseti meydana getiren “olay, onu çevreleyen koşullar dâhilinde bütünüyle açıklanamaz.” Olay bu nedenle kentin ekonomik yapılanmasının veya kurumsal siyasetinin dışına çıkar. Badiou’ya göre gerçek siyaset sendikal veya işçi hareketleriyle sınırlanmaz; siyaset *hakikat, durum, sadakat, özne* gibi kendi politik dağarcığına göre anlamlandırdığı, öngörülemez bir hakikatin üretimini meydana getiren *olay*’dır. Tarihin itici gücü ekonomi değil, *olay*’dır ve bu nedenle siyasal olanı ekonomik koşullarda aramak yeterli değildir (Hewlett, 2018: 79-92).

Post-Temelci Kent Siyaseti

Siyaset teorisinde siyasal olan siyaset arasında bir ayrımın yapılması post-temelci açıdan her daim radikal değişimlerin olabirliğine ve siyasallaşmanın olanaklarına atıfta bulunur. Kapitalist kent düzeninde siyaset, neo-liberal hegemonya etkisinde, önceden belirli sınırlar içinde yürütüldüğü için gerçek anlamıyla bir siyasallaşma mümkün olmaz. Kozmopolit değerler, küreselleşme ve sermayenin akışına yönelik sağlanan uzlaşma siyasal olanı kendi içerisindeki hareketler ve düşüncelerle sınırlar. Dolayısıyla kapitalist kent düzenindeki siyaset post-temelci açıdan verili düzeni sürdürmekten öteye gidemez. Bunun nedeni siyasal olanın üretim ilişkileri ve sınıfsal çelişkilerle temellendirilmesidir. Siyasal olanı aramak verili temellere değil, ontolojik olarak zayıf olan –kurulu düzende olmayan- temellere bağlıdır.

Kent siyasetine post-temelci yaklaşım, Marksist kuramdaki eleştirel kent teorilerini yeniden ele alarak, kapitalist kentte siyasal olanın eksikliğini kapatmaya çalışır. 2000’li yıllardan sonra farklı ülkelerin kentlerinde meydana gelen toplumsal hareketleri Marksist kurama dayalı kapitalist kentlerdeki çelişkilerle açıklamak yeterli değildir. İşçi sınıfıyla sınırlı olmayan ve yeni bir siyasal özneleşmeyi yansıtan 2000’li yılların kentsel hareketleri kent siyasetinde bir uzlaşmanın dışında kalan farklı ve radikal hareketleri meydana getirir. Olağan siyasetin ve temelci yaklaşımında dışında bu hareketleri belirleyen belirli bir temel olmadığı için siyaset kurulu düzenin dışında aranır. Mekânsal olarak kent, bireylerin siyasallaşma koşullarını sağlar ve kentsel politik teoriyi kendine içkin farklı pratiklerle besler. Dikeç ve Swyngedouw’un bu konudaki düşünceleri hem kentsel hem de siyasal olanın birleşiminden doğan post-temelci kent siyasetini açık bir şekilde yansıtmaktadır. Castells gibi eleştirel kent teorisyenlerinden farklı olarak

bu yazarlar kentlerdeki toplumsal hareketleri kolektiflik yerine siyasal özneleşme süreciyle açıklarlar. Kent siyasetini meydana getiren de kurulu düzenin, yönetme pratiklerinin dışında kalan olaylar, özneler ve taleplerin anlamlarıdır (Dikeç ve Swyngedouw, 2017).

Post-temelci siyaset teorisi siyasal olanın varoluşunu ontolojik düzeye dayandırarak görünen ötesinde bastırılmaz ve yok edilemez olduğunu ima eder. Kent teorisinde siyasal olan verili bir koşulun dışında kalarak kendisini gösterendir ve toplumsal hareketlerle de sınırlı değildir. Örneğin, 1955 yılında Amerika'da beyazlara ayrılan bir koltuğa oturan bir siyahi olarak Rosa Park, siyasal olanın nasıl anlaşıldığını gösterir. Onun bu hareketiyle siyasi açıdan özdeşleşen çeşitli gruplar, yasal düzende bir değişiklik yaratarak temel haklar konusunda bir değişime yol açmışlardır (Swyngedouw, 2017: 59). Bu nedenle denebilir ki siyaseti belirli temellerden arındırmak, siyasal olanın olanaklarını etkisi veya kapsamı geniş olan ama belirli sınırlarla tanımlamaya uygun olmayan pratiklerin önemini gösterir. Siyasal olan belirli sınıflar arasındaki ayırımı değil, eşitlerin ifadesidir. Bir diğer anlamıyla siyasal olan kamusal politik düzenlemelerdeki sınıflar arası çıkar çatışmalarının veya eşitsizliklerin düzeltilmesini talep etmek değil, bastırılan veya sesleri duyulmayanların kamusal olarak varlığını göstermesidir (Swyngedouw, 2014).

Kentsel alanda post-temelci siyaset, kurumsallaşmış kentleşme politikalarına karşı gelişen hareketlerle de örneklendirilmektedir. Fransa'daki banliyö hareketlerini inceleyen Dikeç, bu hareketlerin daha büyük toplumsal sorunların bir yansıması olduğunu ve kentleşme politikalarının belirli bölgelerin nasıl algılanması gerektiğini ifade eder. Mekân aracılığıyla yürütülen ırk ayrımcılığı nedeniyle meydana gelen banliyö hareketleri, siyasal bir alan olarak kent alanında siyasal özneleşmenin doğabilmesini göstermektedir (Dikeç, 2002: 96). Kentin siyasal olması, iktidar ilişkileriyle değil kentin mantığı ve düzeniyle ilişkilidir. Yani siyasal olan bir temel değil, düzenin kendisidir. Kenti oluşturan, sürdüren düzen sadece kapitalizmle açıklanamaz. Bu düzende payı olanlar ile olmayanlar, sesleri olanlar ve sesleri gürültü olarak algılananlar ayrımı, - Ranciere'in "polis düzeni" bu ayrımı en iyi şekilde açıklar- herkesin rol dağılımını en doğru yerine getirecek şekilde belirlenmiştir. Düzenin bütünlüğü ve barındırdığı çeşitlilik baskıya değil, bir tür uyumlandırmaya bağlıdır (Dikeç, 2005). Toplumsal alanı yeniden yapılandıran söylemler kentsel eşitsizliği ve ayrımcılığı üreterek kent siyasetindeki hareketleri tetikleyebilmektedir. Yabancılar karşı tutum, kentsel eşitsizlik ve belirli bölgelere karşı önyargılı yaklaşım banliyö hareketlerini mekân

yoluyla siyasallaşmanın ifadesi olarak sunar (Dikeç, 2004). Bu hareketler ve diğer kentsel toplumsal hareketlerin kent siyasetindeki yeri, kapitalist düzenin çok daha ötesinde ve belirli temellere dayanmayan unsurlara bağlı incelenmeye değerdir. Kentsel siyaseti baskılayan söylemler ve kurumsal düzenlemeler altında siyaset, belirli bir durum ve koşullarla özdeşleştirilirken, aslında siyasal olan özsel olarak bir nevi yok sayılmaktadır. Oysa siyasal olan şiddet eylemlerinden oturma eylemlerine, barınma eylemlerinden mekân işgallerine, sınıfsız bir siyasileşme sürecinde, toplumsal düzene içkin bütün olgularda koşulsuz olarak bir varoluş eylemine tekabül eder. Post-temelci siyaset yaklaşımı belirli bir temelin yokluğunu değil, temelin sabitliğini eleştirir. Bu nedenle sabit olmayan, olumsal kabul edilen ve sürekli yeniden kurulabilecek zayıf temeller siyasalın alanını her zaman daha fazla genişletir. Kurumsal yapılar ve yönetme pratiklerinden çok daha fazlası olan siyasalın kent teorisine bu şekilde dâhil edilmesi kentsel toplumsal hareketlerin alanını da genişletir. Marksist kent kuramcılar kapitalizmin kentlerde yarattığı eşitsizlikleri gündeme getirerek, siyasal özneyi işçi sınıfına indirgemeyerek ve kentsel sorunların siyasi boyutlarını açıklayarak kent teorisinde oldukça önemli ve günümüzde de geçerli noktalara yol göstermektedir. Ancak bu bakış açıları kurumsal bir biçimden öteye gitmemekte ve siyasal vurgu toplumsal yeniden üretim odağıyla sınırlanmaktadır. Kentsel toplumsal hareketler siyasal olanı, kurucu düzeni sorgulamaz, kentsel eşitsizliği doğuran somut konularda taleplerde bulunurlar. Oysa post-temelci açıdan siyaset, kentsel toplumsal hareketleri siyasileşmenin kendisini sorgulamaya ve devletin ve politik eylemlerin dönüşümüne doğru çekerek kentsel toplumsal hareketlerin dönüştürücü bir eylem olarak algılanmasını sağlar. Siyasal olanın ne olduğu ve nerede aranması gerektiğine yönelik teorik ve mekânsal bakış açısı alternatif toplumsal oluşumları, siyasal özneleşmeyi ve çatışmanın kaçınılmazlığını mekânın oluş biçiminde doğrudan etkili unsurlar olarak kabul etmeyi gerektirir (Dikeç ve Swynegouw, 2017: 4-9).

Sonuç Yerine

Castells, İspanya'da meydana gelen Yurttaşlar Hareketi'ni incelediği çalışmada kentsel toplumsal hareketler bağlamında bu hareketin sınıflar arası olduğunu ifade etse de yine de büyük çoğunluk homojen bir sınıfsal özellik taşır. İşçi sınıfı kentsel sorunları gündeme taşımakta ve nüfusun ortak çıkarlarını temsil etmekte önderlik eder. Yurttaşlar Hareketi bu sınıfın kurucu rolüne ve işçi hareketlerinden aldığı destekle gelişir. Hareketin sınıflar arası olması, kapitalist mantıkta bir değişim amaçlaması siyasal olan konusunda post-temelciliğe yaklaşır. Siyasileşme sağlık, barınma, eğitim, planlama, makul ücretler gibi kentsel sorunların siyasal sorun haline gelmesiyle

demokratik haklar olarak yansır (Castells, 1978). Öte yandan bu hareketleri gelişmiş kapitalizmin genel bir özelliği olarak görmek veya devletin toplumsal yaşama müdahalesinden doğduğunu öne sürmek, siyasal olanın ontolojik açıdan varlık koşulunu belirlemek anlamına gelebilir. Post-temelciliğe göre siyasal olan toplumsal hareketlerde sınırlanamadığı gibi kentsel çatışma kaygan bir zeminden doğar. Castells'in "tekelci kenti" günlük yaşam programı katı ve sınırlanmış, totaliter bir evren olan ve devletin aygıtlarıyla sorunları siyasallaştığı bir özellik taşıyor (Castells, 1997: 50). Bunun karşılığında özgürleşmeci siyasetin olanakları ise post-temelcilikle daha kapsamlı açıklanabilir. Althusser'in yapısalcılığına karşı çıkan Ranciere'de siyasal olan öznenin rolüne ilişkindir ve çalışmalarında bunu ortaya çıkarmaya çalışır. İşçi sınıfı Ranciere'de de etkin siyasal özneler olsalar da işçilerin kendi adına konuşamamaları, tarihçiler ve filozofların onları yanlış sunmaları belirgin yapısalcılığın sonuçlarıdır. İşçi sınıfının kendi söylemini tanıtmak için kapitalist üretim ilişkilerinin ötesinde ve siyaseti statükoda dışlanan grup veya bireylerin siyasal özne olarak kendi adına var olabilmelerini ortaya çıkarmak adına belirli yapılardan sıyrılır (Hewlett, 2018: 111-117). Ranciere'de eşitlik post-temelci açıdan farklı değişkenlerin görünür hale getirebileceği siyasal öznenin bir oluş halidir. Mouffe siyasalın oluş halini çatışmayla açıklarken, Badiou ise olay kavramıyla siyasalın olumsuzluğunu, sabit temelsizliğini niteler. Birbirinden farklı noktalar da olsalar da Castells'in kent düşüncesine siyasal olanın nasıl tanımlanabileceği konusunda yeni bir bakış kazandırır. Bahsi geçen yazarların siyaset anlayışları şüphesiz burada ele alınan sınırlı düşüncelerden çok daha fazla ve kapsamlı bir inceleme gerektirmektedir.

Çalışmanın çıkarımı, Castells'in kent siyasetine yönelik düşüncelerinin post-temelcilikle tamamen tezat olduğu değil, kapitalist kent siyasetinde siyasal boşlukların bulunduğudır. Burada ele alınan Castells'in kent sorunsalı, kenti iktidar, sınıf ve ekonomi ekseninde gelişen ekonomik, siyasi ve ideolojik bir birim olarak değerlendirilmektedir. Çünkü devlet kent krizlerini çözmek yerine onu şiddetlendirmekte ve bunu çoğunlukla zenginlerin çıkarına yapmaktadır. İleri kapitalizmin varlığını sürdürmesi emeğin yeniden üretiminden kâr sağlamaktır. Kent planlaması da bu amaca hizmet eden bir araç niteliğindedir. Kenti zincirlerinden kurtarmak ise özgürleşmeci siyaset anlayışıyla mümkün olabilir. Stravrides kent mekânını "çeşitli boyutlar ve biçimlerdeki kentsel adaları çevreleyen uçsuz bucaksız bir denize" benzetir (2019: 29). Post temelciliğe göre de denizin uçsuz bucaklığı siyasetin temelidir. Siyaset yapısı ve temeli tam olarak belli olmayan bir olgudur ve bu temelin olmayışının doğurduğu olumsuzluklar yoluyla siyasallaşmanın meydana gelebilmesi denizde çıkabilecek dalgalanmalar gibi her zaman

mümkündür. Bir takım temeller geçici şartlar için gerekli olabilir ama asla zorunlu ve kalıcı değildir ki bu ontolojik zayıflığın gerekçesidir. Siyaset açık bir başlangıcı veya varılacak yeri olmayan açık sonlu bir süreçtir (Marchart, 2007: 3-4). Bu nedenle tamamlanmış veya kapitalist ölçütlerle belirlenmiş sınırlar içerisinde kenti siyasallaştırmak sınırlı bir izlenim sunar. Öngörülemez ve olumsal sonuçlara yol açabilecek siyasal özneleşmenin kentin içinde ve kentin aracılığıyla meydana gelmesi siyasal olanın olanaklarında dönüşümler sağlar. Hareket halindeki türdeş dünyaları yaratma ve yeniden üretme sürecinde müşterekleşme bu dünyaları dönüştürebilme olasılığını içinde barındırır. Birbirinden ayrı hareket eden bu dünyalar “kendilerini devam ettiren kuralların şekillenmesine etkin bir şekilde katılır”. Müşterekleşme kapitalizmin içinde meydana gelebilir ama ona karşıt olmayabilir de (Stravrides, 2019: 43-44, 49). Müşterekleşme gibi farklı siyasallaşma biçimleri kent içerisinde ve kent aracılığıyla siyasal olanın nasıl anlaşılması gerektiğine katkı yaparak kentsel siyasetin sınırlarını genişletir. Post-temelci yaklaşım ekseninde kent siyasetini kurulu bir düzen içerisinde değil, siyasal süreçlerin kurucu olduğu bir süreç olarak ele almak mümkündür. Bu nedenle siyasi iktidar alanının ve sınıfsal çatışmaların dışında da meydana gelebilecek her türlü kentsel eylem, kentsel olana içkin siyasalın, mekânsal ve tarihi bağlamlarda bulunduğu anlam dâhilinde olumsuzluğun dışı vurumu olarak değerlendirilebilir. Yönetmel ve siyasi alanlara bir müdahale edebilecek veya bu alanlarda bir aksama meydana getirebilecek radikal kentsel siyaset, dönüştürücü bir etkiye sahip, kentsel deneyimler ve siyasal özneleşme için heterojen toplumsal özneler gerektiren ve kendilerini ‘eşitler’ olarak görmedikleri insanların bir müdahalede bulunmasıyla tasvir edilir (Dikeç ve Swyngedouw, 107: 14-15). Bu tür kent siyasetini teori ve pratikte besleyecek olan da post-temelci yaklaşımın sınırsız bir deniz benzetmesindeki dalgaların olasılıklarını hesaba katmaktır. Günümüz toplumsal hareketlerinin sürekli değişen ve dönüşen tikel özellikleri içerisinde siyasal olanın anlaşılabilmesi bu bakış açısıyla daha olasıdır. Castells’in kendisi de 2011 yılında patlak veren Arap Baharı ve Occupy gibi hareketlere dair görüşlerinde hareketlerin özerkliğine vurgu yaparak bu hareketlerde siyasetin özerkliğinden bahseder. Yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı bu olanak, iletişim ağları sayesinde hareketleri kurumsal sistemin dışına çıkarmayı başarmıştır (Castells ve Kumar, 2014: 95-96). Siyasal olan da benzer şekilde kurumsal politik sistemlerin dışında aranmalıdır.

Kaynakça

Badiou A (2011). *Felsefe İle Politika Arasındaki Gizemli İlişki*. Çev. M Erşan, İstanbul: Monokl Yayınları.

Badiou A ve Hallward P (1998). Politics And Philosophy An Interview With Alain Badiou. *Angelaki: Journal of the Theoretical Humanities*, 3(3), 113-133.

Bal H (2020). *Kent Sosyolojisi*. Bursa: Sentez Yayıncılık.

Bıçkı D (2006). Harvey ve Castells'de Kent Sorunsalı: Politik Ekonomi Vizyonu ve Sınırlılıkları. *U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (11), 111-130.

Castells M (1977). *The Urban Question*. Londra: Edward Arnold.

Castells M. (1978). Urban Social Movements And The Struggle For Democracy. The Citizens' Movement in Madrid. *International Journal of Urban and Regional Research*, 2 (1-3), 133-146.

Castells M (1983). *The City and Grassroots*. Londra: Edward Arnold.

Castells M (1997). *Kent, Sınıf, İktidar*. Çev. A Erendil, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Castells M ve Kumar M (2014). A Conversation With Manuel Castells. *Berkeley Planning Journal*, 27 (1), 93-99.

Dikeç M (2002). Police, Politics And The Right To City. *GeoJournal*, (58), 91-98.

Dikeç M (2004). Voices Into Noises: Ideological Determination of Unarticulated Justice Movements. *Space and Polity*, 8(2), 191-208.

Dikeç M (2005). Space, Politics And The Political. *Environment and Planning D: Society and Space*, 23, 171-188.

Dikeç M ve Swngedouw E (2017). Theorizing The Politicizing City. *International Journal of Urban and Regional Research*, 1-18.

Elliot B (1980). Manuel Castells and The New Urban Sociology. *British Journal of Sociology*, 31 (1), 151-158.

Gottdiener M (2001). Mekân Kuramı Üzerine Bir Tartışma: Kentsel Praksise Doğru. Çev. Ç Keskinok, *Praksis* (2), 248-269.

Genç vd. (2021). *Kentlerin Türkiyesi İmkânlar, Sınırlar ve Çatışmalar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Güllüpnar F (2012). Kent Sosyolojisi Kuramları Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 21 (3), 1- 29.

Güllüpnar F (2013). Kent Kuramları. İçinde: F Güneş (ed.), *Kent Sosyolojisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 50-83.

Hewlett N (2018). *Özgürleşmeyi Yeniden Düşünmek*. Çev. H İ Mavituna, İstanbul: Metropolis Yayıncılık.

- Katznelson I (2019). *Marksizm ve Kent*. Çev. C Göğüş, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Keleş R (2015). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi
- Koç T (2009/ 2010). Kapitalist Kent Olgusu Ve Kentsel Siyaset Üzerine Yaklaşımlar. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi, Cilt, (29)*, 39-52.
- Koyuncu A (2011). Sosyoloji Kuramlarında Kent. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 25*, 31- 56.
- Marchart O (2007). *Post-Foundational Political Thought*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Merrifield A (2017). *Yeni Kent Sorunu*. Çev. C Akyos, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Miller B (2006). Castells' The City and The Grassroots: 1983 and Today. *International Journal of Urban and Regional Research, 30 (1)*, 207-211.
- Mouffe C (1995). Post-Marxism: Democracy and Identity. *Environment and Planning, 13*, 259-265.
- Mouffe C (2018). *Siyasal Üzerine*. Çev. M Ratip, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mouffe C (2019) *Sol Popülizm*. Çev. A Yanık, İstanbul: İletişim.
- Özdemir E (2019). Kent Sosyolojisi Yaklaşımları. İçinde K Alver (ed.), *Kent Sosyolojisi*, İstanbul: Çizgi Kitabevi, 119-147.
- Ranciere J (1992). Politics, Identification, Subjectivization. *October, 61(Summer)*, 58-64.
- Ranciere J (2001). Ten Theses on Politics. *Theory & Event, 5(3)*, 1-16.
- Ranciere J (2007). *Siyasalin Kıyısında*. Çev. A U Kılıç, İstanbul: Metis Yayınları.
- Saç S (2023). Politikayı Özgürleştirmek, Özgürlüğü Politikleştirmek: Badiou, Ranciere ve Laclau Üzerinden Bir Okuma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 78*, 431-447.
- Stoker G (1998). Theory and Urban Politics. *International Political Science Review, 19 (2)*, 119-129.
- Swyngedouw E (2014). Insurgent Architects, Radical Cities and The Promise of The Political. In J. Wilson & E. Swyngedouw (eds.), *The Post-Political And Its Discontents*, Great Britain: Edinburg University Press Ltd, 169-189.
- Swyngedouw E (2017). Unlocking The Mind-trap: Politicising Urban Theory and Practice. *Urban Studies, 54 (1)*, 55-61.
- Stravrides S (2019). *Müşterek Mekân*. Çev. C Saraçoğlu, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Şengül H T (2001). Sınıf Mücadelesi ve Kent Kuramı. *Praksis, (2)*, 9- 31.
- Urry J (1999). *Mekânları Tüketmek*. Çev. R G Ögdül, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Pehlevan H (2024). Castells ile Kent Siyasetini Post-Temelci Siyaset Açısından Yeniden Düşünmek. *Mülkiye Dergisi, 48(2)*, 343-367.